

অবতৰণিকা

অৱতৰণিকা

০.০১ বিষয়ৰ পৰিচয় :

ইতিহাসে ঢুকি পোৱা কালৰে পৰা লোকনাট্যত অসম চহকী। এই লোকনাট্যৰ গাত ভেজা দি সংস্কৃত নাটকক আদৰ্শ হিচাপে লৈ সৃষ্টি হোৱা অসমীয়া নাটকৰ ইতিহাস আৰম্ভ হয় খৃষ্টীয় পঞ্চদশ শতিকাৰ মাজভাগত। উপাস্য দেৱতা বিষুৱৰ লীলা-মালা প্ৰদৰ্শন কৰি জনসমাজক বিষুৱ ভক্তিৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত কৰিবৰ কাৰণে মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে জন্ম দিয়া নাটবোৰেই হৈছে অংকীয়া নাট; অসমৰ আদি নাট।

অসমীয়া নাট্য প্ৰেমীৰ মাজত অংকীয়া নাটৰ সুঁতিটো আজিও প্ৰবাহিত। কিন্তু সময়ৰ আহ্বানক কোনো সাহিত্যই উপেক্ষা কৰিব নোৱাৰে। সেয়েহে সময়ৰ সোঁতত আহি উনবিংশ শতিকাৰ মাজভাগত অসমীয়া সাহিত্যত যোগ হয়হি আন এটা নাটকৰ ধাৰা; যাক আমি অভিহিত কৰোঁ আধুনিক নাটক বুলি। ইংৰাজসকল অসমলৈ অহাৰে পৰা ইংৰাজী শিক্ষাৰ বতাহছাটিয়ে অসমীয়া ডেকাসকলকো কোবাই যোৱাৰ পাচত অসমত আৰম্ভ হৈছিল অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ দ্বিতীয়টো ধাৰা। এই ধাৰাত অসমীয়া নাটকে নিজস্ব বৈশিষ্ট্যতকৈ পাশ্চাত্য, বিশেষকৈ ইংৰাজী নাটকৰ বৈশিষ্ট্যহে বেছি বহন কৰিছিল। লগতে কলিকতাত পঢ়িবলৈ যোৱা অসমীয়া ডেকাসকলৰ মনত পৰা বাংলা নাটক, থিয়েটাৰ আদিৰ প্ৰভাৱেও এই নাটকক প্ৰভাৱিত কৰিছিল। ১৮৫৭ চনত গুণাভিৰাম বৰুৱাই ৰচনা কৰা *ৰাম নৱমী*ৰে আৰম্ভ হোৱা অসমীয়া নাটকক সময়ে সময়ে পৰিৱৰ্তনৰ টোৱে কোবাই যায়।

বিষয়বস্তুৰ বাহিৰেও আংগিক, পৰিৱেশন শৈলী আদিত পাশ্চাত্যৰ বিভিন্নজন নাট্যকাৰৰ আদৰ্শই অসমীয়া নাটকত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰে। দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ আগলৈকে অসমীয়া নাট্যকাৰসকলৰ নাটকৰ কলাকৌশলৰ পথ-প্ৰদৰ্শক আছিল একমাত্ৰ শ্বেক্সপীয়েৰ। কিন্তু মহাযুদ্ধৰ পাচত ঘনে ঘনে পাশ্চাত্য নাটকৰ আংগিক আৰু কলা-কৌশল সলনি হ'বলৈ ধৰে আৰু অসমীয়া নাট্যকাৰসকলো তাৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হয়।

দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ পিছত মানৱ জীৱন আৰু সমাজৰ ক্ৰমবৰ্দ্ধমান জটিল পৰিস্থিতি

নাট্যকাৰসকলৰ নাটকত প্ৰতিফলিত হ'বলৈ ধৰে। শ্বেত্ৰপীয়েৰৰ নাটকৰ ৰোমান্টিক বিলাস পৰিহাৰ কৰি ভাঙোনমুখী সমাজ আৰু জটিল মানৱ মনৰ বিভিন্ন চিত্ৰ অংকন কৰাত বিভিন্ন দেশৰ নাট্যকাৰসকলৰ লগতে অসমৰ নাট্যকাৰসকলেও অধিক গুৰুত্ব দিলে। সমাজৰ সমস্যা আৰু ব্যক্তি সমস্যা ইটোৰ পৰা সিটোক আঁতৰ কৰিব নোৱাৰি নৰেৰ নাট্যকাৰ ইব্চেনে সৃষ্টি কৰিলে সমস্যামূলক নাটকৰ। মানুহৰ মনস্তত্ত্বৰ গভীৰতাত প্ৰৱেশ কৰি জন্ম দিয়া হ'ল অস্তিত্ববাদী, অভিব্যক্তিবাদী, চেতনাস্ৰোতধৰ্মী আদি বিভিন্ন নাটকৰ। অস্তিত্বৰ অসাৰতা আৰু জীৱনৰ অৰ্থশূণ্যতাৰ ফালে দৃষ্টি ৰাখি এচাম নাট্যকাৰে জন্ম দিলে এবছাৰ্ড নাটকৰ। নাটককে সমাজ সংস্কাৰৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ আহিলা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ বিচাৰি নাটকৰ কলা-কৌশল সলাই দি জাৰ্মান দেশীয় নাট্যকাৰ ব্ৰেখটে নাটকত যোগ দিলে বৰ্ণনামূলক উপাদান। জ্ঞাত বা অজ্ঞাতভাৱে নাটকৰ কলা-কৌশলৰ বাবে সদায় পাশ্চাত্য দেশলৈ চোৱা ভাৰতীয় নাট্যকাৰসকলে সত্তৰৰ দশকৰ পৰা মূল বিচাৰি ঘূৰি আহিব বিচাৰিলে নিজৰ দেশলৈ। অসমীয়া নাটকতো সৃষ্টি হ'ল এক দেশীয় পৰম্পৰা— আশীৰ দশকৰ পৰা।

বিশ্ব নাট্য সাহিত্যৰ এই আটাইবোৰ ধাৰাৰ কোনোবা এটা বা দুটা ধাৰাৰ দ্বাৰা অসমীয়া নাট্যকাৰসকল প্ৰভাৱিত হৈছিল। কিন্তু এই গোটেইবোৰ নাট্য কৌশলৰ দ্বাৰা সমানভাৱে প্ৰভাৱিত হোৱা মুষ্টিমেয় নাট্যকাৰকেইজনৰ ভিতৰত বসন্ত শইকীয়া অন্যতম। একেখন নাটকতে একেৰাহে কেইবাটাও শৈলী প্ৰয়োগ কৰি নাটক আৰু নাট্যকাৰৰ নিজস্ব বৈশিষ্ট্য অক্ষুণ্ণ ৰাখি অসমীয়া নাটকক বসন্ত শইকীয়াই এক বিশেষ গতি প্ৰদান কৰে। নাট্যকাৰজনৰ নাটকৰ ওপৰত পৰা সমগ্ৰ বৰ্হিপ্ৰভাৱবোৰ চালি-জাৰি চোৱাৰ মানসেৰে বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন বিষয়টো নিৰ্বাচন কৰা হৈছে।

০.০২ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য :

জন্মৰ পৰা স্বাধীনতাৰ সময়লৈকে অসমীয়া নাটকে প্ৰায় এটা শতিকাই অতিক্ৰম কৰিছিল যদিও স্বাধীনতাৰ পাছতহে ইয়াৰ পৰিৱৰ্তনৰ গতি খৰতকীয়া হয়। নৰে, ইংলণ্ড, ফ্ৰান্স, জাপান আদি বিভিন্ন ঠাইত বিভিন্ন নাট্য কৌশলীয়ে নতুন নতুন ধাৰাৰ নাটক সৃষ্টি কৰিবলৈ লয়। ইয়াৰে কোনোটো আহি অসমত কিছু স্থায়ী হৈছে আৰু কোনোটো দুদিনৰ অতিথি হৈ অসমীয়া নাট্যকাৰ কলা-কুশলীৰ পৰা বিদায় মাগিছে। অসমৰ সমাজ-ব্যৱস্থাত বৰকৈ খাপ নোখোৱা এবছাৰ্ড নাটকৰ দৰে তেনেকুৱা ক্ষণিকীয়া নাট্য কৌশলো প্ৰয়োগ কৰি বসন্ত শইকীয়াই অসমীয়া নাটকলৈ বিশ্ব সাহিত্যৰ প্ৰায়বোৰ কৌশলকে আদৰি আনিছিল। আনহাতে বিংশ শতিকাৰ শেষৰ অৰ্ধ শতিকাত অসমৰ সামাজিক, ৰাজনৈতিক আদি সমস্যাবোৰো বসন্ত শইকীয়াই তেওঁৰ নাটকত অতি

কৌশলপূৰ্ণভাৱে দাঙি ধৰিছে। বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকৰ জৰিয়তে বিংশ শতিকাৰ শেষৰ অৰ্ধ শতাব্দীৰ অসমীয়া নাটকৰ গতি-প্ৰকৃতিৰ উমান লোৱা আমাৰ অধ্যয়নৰ ঘাই উদ্দেশ্য।

তদুপৰি উক্ত বিষয়ৰ গৱেষণাত ব্ৰতী হওঁতে নিম্নলিখিত উদ্দেশ্যকেইটাও আগত ৰখা হৈছে—

- ক) অসমীয়া নাটকৰ বিকাশৰ ধাৰাত বসন্ত শইকীয়াৰ ভূমিকা।
- খ) অসমীয়া নাটকৰ সমৃদ্ধি সাধন কৰাত বসন্ত শইকীয়াৰ দায়বদ্ধতাৰ বিচাৰ।
- গ) পাশ্চাত্য আংগিকেৰে অসমীয়া নাটক ৰচনা কৰোঁতে বিষয় আৰু কলা কৌশলৰ মাজৰ সহধৰ্মিতাৰ বিচাৰ।
- ঘ) যুগ মানসিকতাৰ প্ৰতিচ্ছবি ৰূপায়ণত নাট্যকাৰ গৰাকীৰ সচেতনতাৰ মূল্যায়ন।
- ঙ) নাটকৰ জৰিয়তে প্ৰকাশ পোৱা নাট্যকাৰ গৰাকীৰ মানৱতাবোধৰ মূল্যায়ন।
- চ) আধুনিক অসমীয়া নাট্যধাৰাত বসন্ত শইকীয়াৰ স্থান নিৰূপণ।

০.০৩ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব :

সাহিত্যৰ মাজত এটা জাতিৰ যুগ-মানসিকতা প্ৰতিফলিত হয়। এই মানসিকতাৰ অভ্যন্তৰত জাতিৰ জাতীয় জীৱনৰ উত্থান-পতন নিহিত হৈ থাকে। অকল কলা হিচাপে বা সৃষ্টিধৰ্মী সাহিত্য হিচাপেই নহয় উত্তৰ স্বাধীনতাৰ সময়ছোৱাত অসমে সন্মুখীন হোৱা বিভিন্ন সমস্যাসমূহৰ স্বৰূপ চিত্ৰণ কৰাৰ দিশতো বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকৰ স্থান শীৰ্ষত। অসমীয়া সাহিত্যৰ অন্যান্য শাখাবোৰৰ তুলনাত নাটকেই আটাইতকৈ অৱহেলিত বুলি জানিও গভীৰ দায়বদ্ধতাৰে প্ৰায় ছটা দশক ধৰি নাটক ৰচনাত নিমগ্ন থকা নাট্যকাৰগৰাকীৰ নাটকসমূহৰ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব তলত উল্লেখ কৰা ধৰণৰ :

১। বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকসমূহ এককভাৱে বৰ্তমানলৈকে গৱেষণা হোৱা নাই।

২। একেজন নাট্যকাৰৰ নাটকতে থকা দেশী-বিদেশী বিভিন্ন প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে এতিয়াও গৱেষণা হোৱা নাই।

৩। বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকত প্ৰকাশ পোৱা ৰাজনৈতিক সমস্যাসমূহৰ ওপৰত কোনো সমালোচকে এতিয়াও আলোকপাত কৰা নাই।

০.০৪ গৱেষণাৰ পৰিসৰ :

বৰ্তমানে প্ৰাপ্ত শইকীয়াৰ মৌলিক মঞ্চ নাট পোন্ধৰখন (১৫)। অন্যতৰ নাট এখন। নাট আলোচনা সম্পৰ্কীয় গ্ৰন্থ তিনিখন। ভাৰতীয় আৰু বিদেশী ভাষাৰ অভিযোজিত নাটক তিনিখন। এই আটাইখিনি ৰচনাৰ মাজৰ পৰা বসন্ত শইকীয়াৰ মঞ্চ আৰু অন্যতৰ মুঠ ষোল্ল (১৬) খন

নাটকহে গৱেষণাৰ আওতালৈ অনা হ'ব। তেওঁৰ অভিযোজিত নাটকেইখন আৰু নাট্য চিন্তা সম্পৰ্কীয় গ্ৰন্থকেইখন গৱেষণাৰ অন্তৰ্ভুক্ত নহ'ব।

বাহ্য প্ৰভাৱৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হৈ সমসাময়িকভাৱে নাট ৰচনা কৰি থকা নাট্যকাৰ অৰুণ শৰ্মাৰ দুখন এবছাৰ্ড আৰু এখন নাটক বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকৰ লগত তুলনা কৰি চোৱা হ'ব।

০.০৪ তথ্যৰ উৎস :

১) প্ৰাথমিক উৎস :

ক) গৱেষণাৰ বাবে প্ৰাথমিক উৎস হিচাপে নিৰ্বাচন কৰা হৈছে বসন্ত শইকীয়া ৰচনাৱলী বসন্ত শইকীয়াৰ নাট্যসম্ভাৰ আৰু নাট্যকথাত সন্নিৱিষ্ট তেওঁৰ মৌলিক নাটকসমূহ।

খ) অৰুণ শৰ্মাৰ নিৰ্বাচিত নাটকত সন্নিৱিষ্টি অৰুণ শৰ্মাৰ আহাৰ আৰু অন্য এক অধ্যায় নামৰ নাটক দুখন বিশেষভাৱে আৰু শ্ৰীনিৱাৰণ ভট্টাচাৰ্য আৰু অদিত্যৰ আত্মকথা নামৰ নাটক দুখন প্ৰসংগক্ৰমে।

২) গৌণ উৎস :

ক) নাট্যকাৰৰ দ্বাৰা ৰচিত নাট্য চিন্তা সম্পৰ্কীয় গ্ৰন্থকেইখন নাট আলোচনাৰ বাবে গ্ৰহণ কৰা হৈছে।

খ) বসন্ত শইকীয়াৰ সান্নিধ্যলৈ অহা বিভিন্ন ব্যক্তিৰ সৈতে যোগাযোগ কৰি লাভ কৰা তথ্য পাতিকো গৱেষণাৰ সমল হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হৈছে।

গ) গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়, যাদৱপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ নাটক সম্পৰ্কীয় অসমীয়া, ইংৰাজী আৰু বাংলা ভাষাৰ গৱেষণা গ্ৰন্থ গৱেষণাত সমল গ্ৰন্থ হিচাপে গণ্য কৰা হৈছে।

ঘ) নাটকৰ আলোচনা সম্পৰ্কীয় অসমীয়া, ইংৰাজী আৰু বাংলা ভাষাৰ মূল্যবান সমালোচনা গ্ৰন্থ, প্ৰসংগ পুথি আদিৰ সহায় লোৱা হৈছে।

ঙ) বসন্ত শইকীয়াৰ নাটক সম্পৰ্কে আলোচনা থকা যিকোনো বাতৰি-কাকত আলোচনী আদি গৱেষণাত গৌণ সমল হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হৈছে।

চ) নাট্যকাৰ বসন্ত শইকীয়াক ব্যক্তিগতভাৱে লগ কৰিও তেওঁৰ নাটকসম্পৰ্কে বহুতো তথ্য সংগ্ৰহ কৰা হৈছে।

প্ৰয়োজনীয় সমলৰ বাবে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ গ্ৰন্থাগাৰ, ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা গ্ৰন্থাগাৰ, নগাঁও মহাবিদ্যালয়ৰ মহেন্দ্ৰ নাথ মৈহেংদাং ডেকাফুকন গ্ৰন্থাগাৰ, নগাঁৱৰ জিলা পুথিভঁড়াল, ধিং মহাবিদ্যালয়ৰ ৰত্নকান্ত বৰকাকতী পুথিভঁড়াল,

শ্রীমন্ত শংকৰদেৱ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ গ্ৰন্থাগাৰ, নগাঁও মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া আৰু ইংৰাজী বিভাগৰ স্নাতকোত্তৰ শ্ৰেণীৰ পুথিভঁড়ালৰ আৰু ব্যক্তিবিশেষৰ ব্যক্তিগত পুথিভঁড়ালৰো সহায় লোৱা হৈছে।

০.০৫ গৱেষণাৰ পদ্ধতি :

গৱেষণা গ্ৰন্থখন প্ৰস্তুত কৰোতে ঘাইকৈ বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। গৱেষণাৰ লগত সংগতি থকা কৈ প্ৰয়োজন সাপেক্ষে বৰ্ণনাত্মক পদ্ধতিৰো আশ্ৰয় লোৱা হৈছে। অধ্যয়নৰ জৰিয়তে আহৰণ কৰা তথ্যসমূহ প্ৰধানভাৱে বিশ্লেষণ কৰা হৈছে যদিও ঠায়ে ঠায়ে বৰ্ণনামূলক, অধ্যয়নবিশেষত তুলনামূলক পদ্ধতিৰ লগতে পাঠ বিশ্লেষণ পদ্ধতিও প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। গৱেষণাৰ বিষয়টো শৃংখলাবদ্ধৰূপত উপস্থাপিত কৰিবলৈ প্ৰতিটো অধ্যায় প্ৰধানভাৱে বিচাৰ-বিশ্লেষণৰ মাজেৰে আগবঢ়াই নিয়া হৈছে।

০.০৬ পূৰ্বকৃত অধ্যয়নৰ সমীক্ষা :

অসমীয়া সাহিত্য সমালোচনাৰ ইতিহাসত নাটকৰ আলোচনা তুলনামূলকভাৱে কম। আন সাহিত্যৰ দৰে নাটকবোৰ পুথিৰ আকাৰত খুব কমেই প্ৰকাশ হয়। তথাপি বৰ্তমানলৈকে প্ৰাপ্ত প্ৰাচীন আৰু আধুনিক নাটকৰ ইতিহাস সম্পৰ্কীয় গ্ৰন্থসমূহ হ'ল — বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ *Studies in Early History of Assamese Literature* (১৯৫৩), সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ *অসমীয়া নাট্য সাহিত্য* (১৯৬২), হৰিশ্চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্যৰ *অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ জিলিঙনি* (১৯৬৪), মহেশ্বৰ নেওগৰ *Sankaradev and His Times* (১৯৬৫), অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ *মঞ্চলেখা* (১৯৬৭), কৰবী ডেকা হাজৰিকাৰ *মাধৱদেৱ : সাহিত্য, কলা আৰু দৰ্শন* (১৯৮৭), ভৱপ্ৰসাদ চলিহা (সম্পা.) *মাধৱদেৱ আৰু সংস্কৃতি* (১৯৮৯), পূৰ্ণানন্দ শইকীয়াৰ *মাধৱদেৱৰ ভক্তি সাহিত্য* (১৯৯০), অমল চন্দ্ৰ দাস (সম্পা.) *অসমীয়া নাট্য পৰিক্ৰমা* (২০১৮) ইত্যাদি।

অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীসমূহতো অসমৰ প্ৰাচীন আৰু আধুনিক নাটকসমূহ সম্পৰ্কে বিভিন্ন আলোচনা সংযোজিত হৈছে। এই বুৰঞ্জীসমূহৰ ভিতৰত -হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ *অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত* (১৯৬১), মহেশ্বৰ নেওগৰ *অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা* (১৯৭১), সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ *অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত* (১৯৮১), হোমেন বৰগোহাঞি (সম্পা.) *অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী* (৬ষ্ঠ খণ্ড) (১৯৯৩), হৰিনাথ শৰ্মাদলৈৰ *অসমীয়া সাহিত্যৰপূৰ্ণ ইতিহাস* (২০০০) আদি প্ৰধান।

নাটকৰ গতি-প্ৰকৃতি আৰু ধাৰা-প্ৰধাৰাবিলাকৰ ওপৰত আলোকপাত কৰি ৰচনা কৰা যোগেন চেতিয়াৰ *আধুনিক নাট্যকলা* (১৯৯৩), বসন্ত কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ *অসমীয়া নাটকৰ সমীক্ষা* (২০০২)

আদি গ্ৰন্থ উল্লেখযোগ্য। *অসমীয়া নাটকৰ সমীক্ষা* গ্ৰন্থখনত বিভিন্ন নাট্য সম্পৰ্কীয় আলোচনাৰ লগতে অসমীয়া নাটকৰ সংক্ষিপ্ত ইতিহাস এটাও বিচাৰি পোৱা যায়। পোনা মহন্তৰ *নাটকৰ কথা* (২০০৪) গ্ৰন্থখনো একে লক্ষণৰে। *ছশ বছৰৰ অসমীয়া নাটক : পৰম্পৰা আৰু পৰিৱৰ্তন* (২০০৮) নামৰ অজিৎ শইকীয়াই সম্পাদনা কৰা এই গ্ৰন্থখনত স্বৰাজ্যোত্তৰ অসমীয়া নাটকৰ গতি-প্ৰকৃতি আৰু ধাৰাসমূহৰ পৰিচয় দিয়াৰ লগতে নাট্যকাৰ বিশেষৰ নাটক কিছুমানৰো পৰিচয় দিয়া হৈছে। শৈলেন ভৰালীয়ে ৰচনা কৰা *অসমীয়া নাটকঃ স্বৰাজ্যোত্তৰ কাল* (২০০৮) গ্ৰন্থত অসমীয়া নাটকৰ স্বৰাজ্যোত্তৰ কালত সৃষ্টি হোৱা বিভিন্ন শাখা-প্ৰশাখাবিলাকৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

উল্লেখযোগ্য যে এই নাট্য সমালোচকসকলৰ অধিকাংশৰ নাটকতে বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকৰ বিচাৰ বিশ্লেষণে ঠাই পোৱা নাই। আলোচ্য নাট্য বুৰঞ্জীসমূহৰ ভিতৰত *ছশ বছৰৰ অসমীয়া নাটকঃ পৰম্পৰা আৰু পৰিৱৰ্তন*, *অসমীয়া নাটকঃ স্বৰাজ্যোত্তৰ কাল* আৰু *অসমীয়া নাট্য পৰিক্ৰমাত*হে বসন্ত শইকীয়াৰ নাটক সম্পৰ্কে কিঞ্চিৎ আলোচনা হোৱা দেখা যায়।

ক) *ছশ বছৰৰ অসমীয়া নাটক : পৰম্পৰা আৰু পৰিৱৰ্তন*ত 'এবছাৰ্ড নাট আৰু অসমীয়া এবছাৰ্ড' প্ৰবন্ধত ভাস্কৰজ্যোতি শৰ্মাই বসন্ত শইকীয়াৰ *মৃগতৃষ্ণা*, *মানুহ* আৰু *অসুৰ* যৎকিঞ্চিৎ আভাস এটা দিছে এবছাৰ্ড নাটক হিচাপে।

খ) *নাট্যকলা দেশী আৰু বিদেশী* গ্ৰন্থত শৈলেন ভৰালীয়ে 'স্বৰাজ্যোত্তৰ কালৰ কেইখনমান অসমীয়া নাটক' নামৰ প্ৰবন্ধত বসন্ত শইকীয়াৰ *মানুহ* আৰু *অসুৰ* নামৰ নাটক দুখন সম্পৰ্কত বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে।

গ) *অসমীয়া নাটক : স্বৰাজ্যোত্তৰ কাল* শীৰ্ষক গ্ৰন্থত শৈলেন ভৰালীয়ে 'এবছাৰ্ড আৰু মনোবিশ্লেষণধৰ্মী নাটক' অধ্যায়টোত বসন্ত শইকীয়াৰ *মানুহ* নামৰ নাটকখনৰ বিশদ আলোচনা দাঙি ধৰি *অসুৰ* নাটকৰ এটা আভাস দিয়াৰ লগতে *মৃগতৃষ্ণা* নাটকখনৰো সম্যক আভাস এটা দিছে।

ঘ) একেগৰাকী সমালোচকে ভূপেন গোস্বামীৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশ পোৱা *নাট্যচিন্তা নাট্যচৰ্চা* শীৰ্ষক গ্ৰন্থত 'বসন্ত শইকীয়াৰ নাটক' নামৰ আলোচনাত বসন্ত শইকীয়াৰ নাট সমগ্ৰৰ এটা থূলমূল আভাস দিছে। বসন্ত শইকীয়াৰ নাটক সম্পৰ্কত পৰিপূৰ্ণ আভাস দিব পৰা প্ৰবন্ধ একমাত্ৰ এইটোৱেই।

ঙ) সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাই *আধুনিক নাট্য চিন্তা* নামৰ গ্ৰন্থত দুখন আধুনিক অসমীয়া নাটক (ক) অৰুণ শৰ্মাৰ *চিঞৰ* (খ) বসন্ত শইকীয়া *মানুহ* নামৰ প্ৰবন্ধত শইকীয়াৰ *মানুহ* নাটকখনৰ আলোচনা আগবঢ়াইছে।

চ) দয়ানন্দ পাঠকে অসমীয়া নাটক আৰু পাশ্চাত্য প্ৰসংগ শীৰ্ষক গ্ৰন্থতো বসন্ত শইকীয়াৰ পাশ্চাত্য প্ৰভাৱ পুষ্ট নাটকেইখনৰ আলোচনা আগবঢ়াইছে।

ছ) অমল চন্দ্ৰ দাসৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশ হোৱা অসমীয়া নাট্য পৰিক্ৰমাত তাপস বৰুৱাই বসন্ত শইকীয়াৰ নাটক নামৰ প্ৰবন্ধত তেওঁৰ মানুহ, অসুৰ আৰু মৃগতৃষ্ণৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে।

অসমীয়া নাট্যসাহিত্য সম্পৰ্কে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় আৰু ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বহুকেইগৰাকী গৱেষকে গৱেষণা কৰিছে। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ গৱেষণাসমূহ হ'ল —শ্বেইখ আব্দুল হেকিমৰ *Modernity in Assamese Drama with Special Reference to Arun Sarma, Basanta Saikia and Himedra Borthakurs drama* (2000) প্ৰণতি শৰ্মা গোস্বামীৰ *Female Characters in Modern Assamese Drama* (2004), ভাস্বতী মজুমদাৰৰ আধুনিক অসমীয়া নাটক আৰু আলি হাইদৰ (২০০৯), তাপস বৰুৱাৰ উত্তৰ স্বাধীনতা কালৰ অসমীয়া সামাজিক নাটক (১৯৪৭-১৯৮০) (২০১১), শুভশ্ৰী কলিতাৰ আধুনিক অসমীয়া নাটকত পাশ্চাত্য নাট্যধাৰাৰ উপাদান (২০১২), নিশিগন্ধা তালুকদাৰৰ মহেন্দ্ৰ বৰঠাকুৰৰ নাটক : এটি সমীক্ষামূলক অধ্যয়ন (২০১২), সঙ্গীতা দেৱীৰ অৰুণ শৰ্মাৰ জীৱন আৰু নাট্যকৃতি : এটি আলোচনা (২০১৪), পংকজ কুমাৰ ডেকাৰ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া নাটকত থলুৱা কলা-শৈলীৰ প্ৰয়োগ (আশীৰ দশকৰ বিশেষ উল্লিখনসহ) (২০১৪), লক্ষী শৰ্মা ভাগৱতীৰ আধুনিক অসমীয়া নাটকত সম্পৰীক্ষা আৰু সংযোজন (২০১৫), মিনতি পাঠকৰ সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ নাট্যকৃতি : এটি অধ্যয়ন (২০১৬) চাহিন জাফ্ৰিৰ স্বৰাজোত্তৰ কালৰ অসমীয়া নাটকত নাৰী চৰিত্ৰ (সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱা, উত্তম বৰুৱা আৰু অৰুণ শৰ্মাৰ নাটকৰ বিশেষ উল্লিখনসহ) (২০১৯) আদি প্ৰধান।

ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়তো নাটক সম্পৰ্কীয় গৱেষণা যথেষ্ট হৈছে। ইয়াৰ ভিতৰত বসন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ *Evolution of Assamese Comedy* (১৯৯৮), প্ৰদীপ হাজৰিকাৰ অসম বুৰঞ্জীৰ পটভূমিত ৰচিত অসমীয়া নাটক : এটি সমীক্ষা (২০০২), আল্পনা সৰকাৰ ডেকাৰ ঊনবিংশ শতিকাৰ পটভূমিত অসমীয়া নাৰী (২০১১), পলী বেজবৰুৱাৰ অসমীয়া নাটকৰ চৰিত্ৰ নিৰ্মাণ কৌশল (পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা আৰু সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ নাটকৰ আলমত) (২০১২), ৰঞ্জন ভট্টাচাৰ্যৰ অৰুণ শৰ্মাৰ নাটক : পৰম্পৰা আৰু অভিনৱত্ব (২০১৩), জ্যোৎস্না ডেকাৰ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া বাস্তৱবাদী নাটক : এটি সমীক্ষাত্মক অধ্যয়ন (২০১৩) আদি উল্লেখযোগ্য।

এই গৱেষণাগ্ৰন্থসমূহৰ ভিতৰত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ পৰা Sheikh

Abdul Hakim এ *Modernity in Assamese Drama with Special reference to Arun Sarma, Basanta Saikia and Himendra Borthakurs drama* (2000) আৰু শুভাশ্ৰী কলিতাই *আধুনিক অসমীয়া নাটকত পাশ্চাত্য নাট্যধাৰাৰ উপাদান* (২০১২) শীৰ্ষক গৱেষণা গ্ৰন্থকেইখনত বসন্ত শইকীয়াৰ নাটক সম্পৰ্কে বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। কিন্তু দেখা যায় যে এই আলোচনাবোৰত বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকসমূহৰ কেইখনমানেহে ঠাই পাইছে। শইকীয়াৰ যোদ্ধাখন নাটকৰ ভিতৰত মাথোঁ পাঁচখন নাটককহে সমালোচকসকলে আলোচনাৰ আওতালৈ আনে। *বসন্ত শইকীয়াৰ নাট্য সম্ভাৰ আৰু নাট্যকথা* নামৰ গ্ৰন্থখনৰ পাতনিত মাথোন শৈলেন ভৰালীয়ে গোটেইকেইখন নাটকৰ এটা সংক্ষিপ্ত আলোচনা আগবঢ়াইছে ; যিটো তেওঁ প্ৰবন্ধ আকাৰে 'নাট্যচিন্তা- নাট্যচৰ্চা' শীৰ্ষক গ্ৰন্থখনতো প্ৰকাশ কৰিছে। গতিকে বসন্ত শইকীয়াৰ নাটক সম্পৰ্কীয় এক পূৰ্ণাংগ বিশ্লেষণৰ অতি প্ৰয়োজন আছে। সেয়েহে নাটকৰ গোটেইবোৰ দিশ চালি-জাৰি চাবৰ বাবে **বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন** বিষয়টো সুবিধাজনক হ'ব বুলি গণ্য কৰা হ'ল।

০.০৭ প্ৰমেয় :

বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন বিষয়টোৰ গৱেষণা সম্পন্ন হ'লে কেইবাটাও দিশ পোহৰলৈ আহিব —

ক) অসমীয়া নাট্যসাহিত্যৰ বিকাশত বসন্ত শইকীয়াৰ ভূমিকা কেনেকুৱা আছিল তাক নিৰূপণ কৰিব পৰা যাব।

খ) অসমীয়া নাটকৰ সমৃদ্ধি সাধনত বসন্ত শইকীয়াৰ দায়বদ্ধতা কিমান তাক বিচাৰ কৰিব পৰা যাব।

গ) বসন্ত শইকীয়াই ৰচনা কৰা নাটকসমূহত পাশ্চাত্য আংগিক প্ৰয়োগ কৰিবলৈ যাওতে বিষয় আৰু কলা-কৌশলৰ মাজত কেনেদৰে সমন্বয় সাধন হৈছিল তাক বিচাৰ কৰিব পৰা যাব।

ঘ) বসন্ত শইকীয়াৰ নাটকত যুগ মানসিকতা কেনেদৰে ফুটি উঠিছে সেইটো বিশ্লেষণ কৰিব পৰা যাব।

ঙ) তেওঁৰ নাটকৰ মাজত প্ৰকাশ পোৱা মানৱতাবোধৰ ছবি কেনেধৰণৰ তাক বিচাৰ কৰিব পৰা যাব।

চ) আধুনিক অসমীয়া নাট্য সাহিত্যত বসন্ত শইকীয়াৰ স্থান নিৰূপণ কৰা হ'ব।

